

Віталій Цимбалюк,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
завідуючий кафедрою галузевих
юридичних наук
Кременчуцького національного
університету імені М. Остроградського

УДК 340

Поєднання академічності та креативності в сучасній теорії права, у контексті науково-освітнього права

«На гарному ґрунті виростають гарні плоди»

(народна мудрість)

У аспекті постановки проблеми у загальному вигляді та її зв'язку із важливими науковими та практичними завданнями, зокрема для розвитку окремих напрямків української юридичної науки, заслуговує на увагу пропозиція редакції журналу «Публічне право» стосовно розгляду громадськістю правознавців теми «Сучасна теорія права: поєднання академічності та креативності». Суб'єктивно, на перший погляд, зрозуміле формулювання теми для епістолярної наукової дискусії. В той же час, при праксеологічному заглибленні у розуміння формулювання теми, виникає певна ентропія (невизначеність). Цю ентропію можна відобразити у таких питаннях, що визначають зміст виділених і невіршених раніше частин загальної проблеми теорії права, а звідси і сучасних теорій галузей права (у тому

числі провідних, окремих кумулятивних: комплексних та спеціальних): 1) Що розуміється під категоріями «сучасна теорія права» у співвідношенні з категоріями «теорія права», «класична теорія права», «традиційна теорія права» «догматична теорія права» чи «схоластична теорія права»? 2) Що розуміється під поняттями «академічність» та «креативність» в цілому у сучасній теорії права, а також їх співвідношення у розумінні як взаємообумовлених окремих предметів наукових досліджень у правознавстві? 3) Яке прикладне значення дослідження академічності і креативності в сучасній теорії права має для галузевих теорій права?

Актуальність зазначених питань пропонується розглянути у теоретично-прикладному аспекті проблематики такої підгалузі спеціальної час-

тини інформаційного права як науково-освітнє право.

Проведений цільовий, системно-прикладний, науковий аналіз останніх досліджень і публікацій, де відображено проблематику зазначеної теми свідчить, що до понять «академічність» та «креативність» в правознавстві, як і в інших сучасних гуманітарних та соціальних науках ставляться неоднозначно. У зв'язку з цим науково-методологічні засади дослідження базувалися на фундаментальних наукових розробках, що знайшли відображення у працях багатьох науковців. Серед них особливо пропонується відзначити таких як: О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, О. Л. Копиленко, О. М. Костенко, О. В. Петришин, П. М. Рабінович, А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, Ю. С. Шемшученко та інші.

Концептуальні, загальнотеоретичні положення дослідження визначаються на основі праць таких науковців як: О. Ф. Андрійко, М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, А. І. Берлач, Ю. М. Бисага, Ю. П. Битяк, Ю. П. Бурило, О. С. Дугенець, М. І. Іншин, А. М. Колодій, Я. В. Лазур, В. В. Лемак, О. М. Литвинов, Д. М. Лук'янець, В. П. Мікулін, В. І. Олефір, О. П. Орлюк, С. В. Петков, В. Г. Пилипчук, Д. В. Приймаченко, Р. А. Ромашов, М. В. Сідак, С. Г. Степенко, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк, М. Я. Швець, А. Є. Шевченко, Н. М. Ярмиш та інших.

При дослідженні також здійснювалася опора на окремі наукові праці таких дослідників як: К. І. Беляков, Є. В. Горлов, Р. А. Калюжний, О. В. Копан, І. Ф. Корж, Б. А. Кормич, В. В. Костицький, В. В. Локтіонова, І. І. Митрофанов, В. Я. Настюк, А. М. Новицький, О. В. Плескун, Н. А. Савінова, Д. І. Сирота, В. Л. Скрипник, М. П. Стрельбицький, В. М. Фурашев та інших.

Прикладний, системний аналіз окремих наукових праць ряду дослідників, зокрема таких як І. В. Арістова [1], О. О. Золотар [2], Г. М. Красноступ [3], С. О. Лисенко [4], Ю. М. Обо-

ротов [5] та інших дозволив сформулювати та обґрунтувати основні положення щодо розуміння академічності (академізму) та креативності (креатизму чи креативізму) при формуванні ознак науково-освітнього права у аспекті великої, складної підгалузі спеціальної частини такої комплексної галузі права як інформаційне право.

Окремі результати проведеного дослідження знайшли відображення у ряді авторських публікацій за проблематикою інформаційного права, науково-освітнього права тощо [6-12].

Мета цієї статті – висвітлення окремих результатів дослідження щодо значення в науці та практиці таких понять як «академічність» та «креативність», їх поєднання у сучасній теорії права, а також її впливу на галузеві теорії права, на прикладі науково-освітнього права.

Виклад основного матеріалу дослідження, з обґрунтуванням отриманих окремих наукових результатів, пропонується почати із зазначення народної мудрості: визначившись у поняттях можна вирішити більшу частину проблем. У аспекті зазначеного звернуто увагу на методологічні положення висвітлені у публікації К. І. Белякова [13].

Перш за все, пропонується коротко розглянути гносеологію понять «академічність». Однозначно серед науковців вважається, що слово «академічність» походить від поняття «академія», що виникло у Стародавній Греції, в Афінах, місцевості з гаєм в ньому, де Платон, з 385 року до н.е., заснував місце зібрань для філософів та своїх учнів. Вважається, що назва місцевості походить від імені одного з грецьких героїв – Академ, який був там похований. Отже, з точки зору формальної логіки, поняття «академічність» можна вважати за сутністю похідним від Академія Платона. У сучасному розумінні науково-освітнього права академія розглядається як певним чином організована структура, де проводяться нау-

кові (філософські) пошуки та одночасно і навчання. Тобто, організаційно сучасні академії, традиційно, займаються науковою, а також освітньою діяльністю, у різному їх функціональному співвідношенні: як видами інформаційної діяльності щодо здобуття, формування (формалізації) та передавання суспільно-корисних знань, умінь, навичок, компетенції і т.п. з інформації (у значенні останньої як форми виразу аналітико-синтетичної чи евристичної діяльності щодо даних у прояві відомостей, повідомлень тощо через відповідні технології об'єктивізації). При цьому сутність знань до сутності інформації відноситься як частка до цілого. Тобто, не завжди інформація набуває суспільного статусу знань, але знання завжди є похідним від інформації.

За традицією академічність (а звідси і академізм) з першу за сутністю сприймалися (викликали суспільну рефлексію) у значенні дотримання усталених (фундаментальних) традицій в науці, мистецтві, інших проявах людської діяльності. Методологічно, формально академізм, як напрям у науці і навчанні, визначився з XVI століття. Його апологети наголошували на необхідності дотримуватися принципів і правил, визначених визнаними офіційно авторитетами, насамперед у складі національних академії. При цьому, як правило, пошук джерел знань для новацій здійснювався з посилення на світову культурну спадщину, наприклад античності тощо. А хто міг – то занурювався ще давніше. Так звані ортодоксальні євро-академісти (наукові фундаменталісти) любляють говорити, що творили стародавні: єгиптяни, халдеї, китайці, греки, трохи стародавні римляни та інші, всі інші після них лише відтворювали і відтворюють їх ідеї.

Наступним етапом викладення матеріалів дослідження пропонується перейти до академічного з'ясування сутності, змісту, поняття «креативність». Проведений прикладний, порівняльний, системний аналіз у ком-

плексі окремих доступних для дослідження джерел, з точки зору історичного підходу у науці, сформував узагальнене (нейтральне, абстрактне) розуміння креативності у такому значенні:

Креативність (від лат. creatio – створення) – прояв творчості (але не відтворення); новаторська, інноваційна діяльність; поняття, що визначає творчі здібності індивіда, чи колективу односторонніх, спільноти, суспільства; здатність до продукування принципово нових ідей, теорій, концепцій не відомих раніше; ознаки таланту, що входять в структуру оцінки прояву обдарованості окремих індивідів, як природою даних їм факторів, ментальності, пасіонарності, геніальності й т. п.

Як синонім креативності окремими дослідниками застосовується традиційна категорія «творчі здібності». У окремих наукових джерелах стверджується, що сучасне розуміння термінів «креатив», «креативність» увійшли як мовні запозичення з сучасної англійської мови (creativity, creative). При цьому у розуміння цих значень також вкладається зміст не тільки висування суб'єктом ідеї, але й здатність його доводити її до матеріалізації, конкретного наукового чи практичного результату.

У науці і практиці суспільних відносин креативізм (як похідне від креативності) пропонується розглядати у значенні: напрямок світогляду спрямованого на створення чогось нового, що було невідомо науці і практиці, або застосування відомого у нових його конфігурації і т.п.; життєва установка окремих вчених та практиків, що є протилежним до проявів неуцтва, протиставлення традицій і новацій чи інновацій, продукування суспільно корисних досягнень наукового, технічного, (чи науково-технічного) прогресу, інженерного, винахідницького, або націоналізаторського спрямування і т. п.

Досить фундаментально (з точки зору академічності) сутність та зміст креативності у правознавстві знайш-

ли відображення у книзі авторського колективу українських дослідників [5]. Серед іншого у зазначеній книзі, авторським колективом кафедри теорії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія» під керівництвом професора Ю. М. Оборотова, в рамках комплексної науково-дослідної програми Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, відображена також динаміка змін у загальнотеоретичній юриспруденції у контексті креативності застосування традицій. На зазначеній науковій праці можна спостерігати такий напрямок академізму як академічна поміркованість (або ліберальний академізм, або академічний креативізм). Також, для прикладу із сучасності, автор цієї статті відносить себе до фундаментальних академістів, але з елементами креативізму та прагматизму. Це знайшло вираз у тому, що на початку своєї статті було вказано авторитетів для себе у правознавстві. Зі стилем викладення матеріалів цієї статті можна констатувати, що автор статті не є ортодоксальним фундаменталістом в академізмі – не заглиблюється у аргументації своїх поглядів до посилань на авторитетів «сивої давнини». До того ж у статті, як і в інших попередніх своїх публікаціях, контекстуально піддаються конструктивній критиці окремі погляди, деяких колег, які притримуються секторальних, традиційних, догматичних, класичних, схоластичних, фундаментальних положень правознавства, що у суб'єктивному розумінні стримують об'єктивну природу розвитку його як сучасної теорії права під впливом потреб практики, у тому числі в освітній діяльності. Хтось таку наукову позицію сприймає як відхід від академізму, наукової школи, а навіть і як особисту образу, а хтось – як нормальну класичну наукову, толерантну але гостру дискусію у пошуку істини. При цьому сповідується установка, що сформульована у образному вислові стародавніх філософів: «Платон

мені друг, але істина дорожча». Також, при цьому, домінує й інший життєвий принцип фундаментального академізму, сформульований ще Сократом: «Я знаю, що я знаю мало». Тобто у значенні сучасної науки суспільної когнітології це формалізується так: у своїх поглядах (рефлексіях) кожен може помилятися через об'єктивну відсутність певних знань на певному етапі їх суб'єктивного здобуття, формування з неосяжного інформаційного простору суспільства.

Ортодоксальні противники академізму (наприклад, в Росії після 1917 р., прихильники, так званої, «культурної революції», або в Китаї, «рух хунвейбінів, та сучасні окремі послідовники їх ідей в Україні) надали слову «академічність» протилежного первинному його значенню негативного змісту. Для прикладу, у одинадцяти томному словнику української мови (в Т. 1, за 1970 р.) запропоновано визначення академізму, як суто теоретичного спрямування наукової роботи й навчання, відірваність їх від практики, від вимог життя.

Ортодоксальні креативісти, не розуміючи достеменно сутності академізму (або свідомо не бажають його усвідомити), зводять його до негативного значення класицизму, догматизму, схоластики, ортодоксальності, безапеляційного слідування канонам, фундаменталізму, вважають, що він перетворює класичні традиції в систему «вічних» аксіом, правил (приписів, засад, основ, основних засад), що не визнають творчі, інноваційні пошуки, їх оригінальність. А хто суперечить їм, то таких визнають еретиками, відступниками, або ворогами традицій і т. п. Можливо хтось так і вважає і в сучасній теорії права, правознавстві, правотворчості, правозастосуванні, правовій освіті. Але істина, як переконає герменевтика, не завжди однозначна. Однозначність визначається виходячи з точки зору на явище, що пізнається суб'єктивно. Якщо розумово

свідома, мисляча особа змінює точку зору, то їй відкривається мудрість і в іншій грані сприйняття істини, що системно реалізується у єдності, через множинності (а не тільки у сукупності, тобто купі) взаємопов'язаних складових сутності досліджуваного об'єкта, предмета дослідження, явища, феномену.

Якщо противники істинного розумінні значення академічності в науці бажають виділити з її традицій щось таке, що погано, на їх погляд, впливає на практику, то можна їм запропонувати сформувані новелу (креатин) у теорії. Але ж навіть заперечувати все, що було напрацьовано їх попередниками?! Цю проблему в академізмі було вирішено, для прикладу, введенням протилежних за змістом, сутності традиційним поняттям їх антиподів: теорія – лжетеорія; наука – лженаука тощо. При цьому радикалам-креативістам та радикалам-академістам пропонується звернутися до історії науки, що в бутті багатьох суспільств, цивілізацій були непоодинокі випадки, коли те, що кимось (навіть більшістю) вважалося лжетеорією чи лженаукою виявлялося з часом наукою та правильною теорією, а те, що вважалося правильною теорією чи наукою виявлялося з часом лженаукою. У такому сенсі можна розглядати і суспільні дискусії стосовно того, що є публікація якогось дослідника: імітацією науковості чи проявом науковості.

Науково-освітня діяльність за своєю природою є креативною, творчістю. Як свідчить досвід поколінь, результати творчості можуть мати як позитивне, так і негативне суспільне значення, особливо у відтворенні іншими. При цьому негативний прояв якоїсь конкретної наукової і освітньої діяльності конкретних людей може у суспільному житті виявлятися не відразу у часі. Для мінімізації негативних наслідків масового впровадження наукових досліджень у практику певного суб'єкта чи суспільного життя в академічній науці існують такі напрямки як експери-

мент, прогноз, моделювання, прогностика (футурологія). Але й їх можливості не безмежні (бувають помилки у передбаченнях, неврахування окремих законів буття).

Життя свідчить, що найкращий прояв академізму полягає у тому, що для того, щоб передбачити майбутнє того, що нині пропонується як креатив, треба порівняти його із минулим. У результаті те, що кимось (креативником, креативістом) вважається креативним (новелою, інновацією, новизною тощо), виявиться давно забутим «старим», що відкинуто було перевіркою теорії практикою. У науці це знаходить прояв у тому, що той, хто вважає, що його дослідження (теорія, концепція, доктрина тощо) має новизну насправді є результатом його ентропії (невизначеності) щодо аналогічних за сутністю досліджень інших у минулому. Цьому може бути виправдання, що сформульовано у філософському вислові минулих поколінь науковців: «неможна осягнути неосяжне» (хоча до цього потрібно прагнути).

У ході дослідження був сформульований принцип співвідношення академізму і креативізму: шкідливими для людства, суспільства, держави, міжособистісного спілкування є крайнощі академізму і креативізму. Тобто, академізм не повинен набувати подібності інквізиції, а креативізм не повинен набувати ознак хунвейбенізму чи іншого прояву критичізму. При цьому всім слід пам'ятати народну мудрість: що під гаслами благих намірів може приховуватися дорога у пекло.

Враховуючи обмеження щодо обсягу викладення матеріалів проведеного дослідження, пропонується зазначити дещо у контексті перспектив наукових розвідок: представникам юридичної науки слід ще напрацювати доктринальні положення стосовно публічно-правової формалізації змісту, сутності понять академічності та креативності, сформулювати належні аргументи для розгляду їх як юридичних категорій із наступним закріп-

ленням їх у науково-освітньому законодавстві, для подолання невизначеності їх розуміння як в науці, освіті, так і в практиці правотворчості та правозастосуванні.

Висновки (загальні) з проведеного дослідження, що пропонуються для подальших конструктивно-критичних дискусій серед зацікавленої громадськості, а також перспектив подальших розвідок у даному напрямі, пропонується таке:

1. Під категоріями «сучасна теорія права» у співвідношенні з категорією «теорія права», пропонується розуміти комплекс наукових знань, що формуються під впливом наукової ревізії для модернізації положень класичної теорії права, у її складі догматичної теорії права та схоластичної теорії права до сучасної практики, відшаруванні від них помилок.

2. Під поняттями «академічність» (чи «академізм») у правознавстві пропонується розуміти відношення дослідника, чи групи дослідників, чи певної спільноти науковців і практиків стосовно знань, що традиційно вважаються фундаментальними, дотримання усталених добрих звичаїв у науці, інших проявів раціоналізації людської діяльності.

3. Поняття «креативність» у сучасній теорії права пропонується розуміти у кількох аспектах (значеннях):

Креативність у широкому значенні – прояв творчості, аналітико-синтетичної чи евристичної діяльності щодо перетворення інформації в знання для задоволення співвідносних потреб, інтересів окремих людей, суспільства, держави, людства.

Креативність у вузькому (ситуативному) значенні це:

– новаторська, інноваційна діяльність суб'єкта щодо конкретно визначеного об'єкта чи предмета;

– поняття, що визначає творчі здібності індивіда, чи колективу одnodумців, спільноти, суспільству, що визначається здатністю до продукування принципово нових ідей, теорій, концепцій, не відомих суспільству раніше та їх матеріалізації;

– ознаки таланту, що входять в структуру оцінки прояву обдарованості окремих суб'єктів, як природою даним ім факторів, ментальності, пасіонарності, геніальності й т.п.

4. Академічність та креативність у правознавстві співвідносяться у розумінні їх як взаємообумовлених окремих предметів наукових досліджень, у тому числі в науково-освітньому праві.

5. Прикладне значення наукових досліджень академічності і креативності, як предметів (об'єктів) в сучасній теорії права має важливе значення для подальшого розвитку галузевих теорій права, як провідних (конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального), комплексних (серед них для прикладу: трудове, фінансове, господарське, інформаційне та ряд інших), у їх складі – умовно окремих підгалузей (для прикладу: науково-освітнє право) та окремих синтезованих в науці для потреб практики спеціальних галузей права (для прикладу: право щодо інформаційні технології, кіберправо, інноваційне право тощо).

Список використаних джерел

1. *Арістова І. В.* Наукова школа у галузі інформаційного права: на шляху до розбудови суспільства знань в Україні (частина перша) / І. В. Арістова // Публічне право. – 2017. – №2(26). – С. 9-18.

2. *Золотар О. О.* Інформаційні революції: соціально-правове значення / О. О. Золотар // Публічне право. – 2017. – № 2(26). – С. 40-46.

3. *Красноступ Г. М.* Правове забезпечення прозорості відносин власності щодо аудіовізуальних засобів масової інформації / Г. М. Красноступ // Інформація і право. – 2016. – № 1 (16). – С. 58 – 65.

4. Лисенко С. А. Системний підхід у дослідженні інформаційної безпеки підприємств з точки зору теорії гіперсистем у праві / С. О. Лисенко // Європейські перспективи. – 2016. – С. 159-166.

5. *Креативність* загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.

6. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія. / В. С. Цимбалюк. – К.: « Освіта України », 2010. – 388 с.

7. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В. С. Цимбалюк. – К.: « Освіта України », 2011. – 426 с.

8. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право України: методологічні, концептуальні, доктринальні положення до стратегії державної політики розвитку країни / В. С. Цимбалюк // Інформація і право. – 2016. – №2(17). – С.173-180.

9. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право, як основа трансформацій у суспільстві знань та інноваційного розвитку України // Правові питання трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань, як основи інноваційного розвитку України: матеріали науково-практичного «круглого» столу 27 квітня 2016 р. / В. С. Цимбалюк. – К.: НДІП НАПрН України, ННЦІПППІТ ФСП НТУУ «КП», 2016. – С. 95-102.

10. Цимбалюк В. С. Правовий статус знання, як консолідованого об'єкта в інформаційному праві та праві інтелектуальної власності: методологічний аспект // Роль і місце інформаційного права і права інтелектуальної власності в сучасних умовах: матеріали науково-практичної конференції 17 травня 2016 р. / В. С. Цимбалюк. – К.: НДІП НАПрН України, НДІП НАПрН України, ННЦІПППІТ ФСП НТУУ «КП», 2016. – С. 18-23.

11. Цимбалюк В. С. Науково-освітнє право, як підгалузь інформаційного права України: тенденції формування і розвитку // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» 19.05.2016р. / В. С. Цимбалюк. – Житомир: ЖНАЕУ. – С. 190-195.

12. Цимбалюк В. С. Взаємозв'язок інноваційного права з науково-освітнім правом // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції 18 травня 2017р. / В. С. Цимбалюк. – Житомир: ЖНАЕУ. 2017. – С.196-199.

13. Беляков К. І. Проблеми формування поняттєво-термінологічної системи інформаційного права: інформаційні правопорушення / К. І. Беляков // Публічне право. – 2017. – № 2(26). – С. 26-33.

Цимбалюк В. С. Поєднання академічності та креативності в сучасній теорії права, у контексті науково-освітнього права

У статті пропонуються до розгляду окремі результати дослідження щодо поєднання академічності та креативності в сучасній теорії права. При цьому матеріали викладені у контексті науково-освітнього права.

Ключові слова: право, теорія, академічність, креативність.

Цимбалюк В. С. Сочетание академичности и креативности в современной теории права, в контексте научно-образовательного права

В статье предлагаются к рассмотрению отдельные результаты исследований относительно сочетания академичности и креативности в современной теории права. При этом материалы изложены в контексте научно-образовательного права.

Ключевые слова: право, теория, академичность, креативность.

Tsimbalyuk V. The combination of academic and creativity in the modern theory of law, in the context of scientific-educational law

The article proposes to consider separate research findings on combining academic and creativity in the modern theory of law. In this case, the materials are presented in the context of scientific-educational law.

Key words: law, theory, academic, creativity.